

LBRIS

We know
books
Coordonator Corint Istorie
ION M. IONIȚĂ

VICTOR SEBESTYEN

LENIN, DICTATORUL

Omul și Revoluția

Traducere din limba engleză și note de
Alina Popescu

CORINT
ISTORIE
—2025—

- Ulianov, Ilia Nikolaevici, 42–43, 48–50, 52, 54–55, 64, 80, 686
- Ulianov, Vladimir Ilici „Lenin”
afecțiunea față de mamă, 39,
ca orator, 111,
cearta finală cu Stalin, 659–661
copilărie, 45–55
cum a cunoscut-o pe Inessa, 270
decesul, 664
folosirea numelui de „Lenin”,
143–144
furiile, 25, 207, 323
funeraliile, 665–668
în Anglia, 169–182
în Elveția, 116, 205, 256, 307, 367
înviniut de lașitate, 161, 236,
nașterea, 43
relația cu Inessa, 304–309, 330,
331–332,
stabilirea la München, 145,
testamentul, 657–659
trăsături, 42, 52, 53, 77
- Ulianova, Maria Aleksandrovna
moartea lui Sașa, 63
reacția față de arestarea lui Sașa,
61
reacția lui Lenin față de moar-
tea ei, 326–327
relația cu copiii, 41, 248
și Vladimir 86, 88, 125
trăsături, 41, 80
- Ulianova, Maria Ilinicina
amintiri despre mamă, 63, 281
amintiri despre Lenin, 86, 282,
651
arestarea ei pentru subversiune,
123
corespondență cu Nadia, 285,
301, 338
- funeraliile lui Vladimir, 668
Ohrana și, 164
- Ulianova, Olga Ilinicina, 38, 46,
47, 77
- Ulianov, Dmitri Ilici, 49, 80, 91,
130, 668, 669
- Urițki, Moisei, 453
- Valentinov, Nikolai, 83, 89, 94, 177,
183, 187, 195, 197, 204, 209,
236, 667
- Verhovski, general Aleksandr,
*455
- Volkovo, cimitir, 327, 389, 669
- Volodiceva, Maria, 658, 661
- Vranghel, Piotr, 594
- Webb, Sidney și Beatrice, 132, 169
- Wilhelm al II-lea, kaiser, 366, 538
- Wilson, Woodrow, 496
- Witte, conte Serghei, 67, 213–215,
232–233, 235
- Zasulici, Vera Ivanovna, 69, 85,
140, 153, 173, 181, 197, 199, 226
- Zetkin, Clara, 248, 252
- Zinoviev, Grigori, 266, 281, 283,
293–294, 297, 312–314, 322,
326, 343, 366, 371, 375, 404,
419, 433, 436–437, 439–440,
453–454, 485–486, 500, 504,
520, 530, 558, 563–564, 590,
620, 626, 654, 656, 659, 661,
667–668, 670–672, 675, 682,
687
- Zinovieva, Zlata, 266
- Zweig, Stefan, 338, 343, 368

Cuprins

<i>Introducere</i>	7
<i>Prolog – Lovitura de stat</i>	13
<i>Capitolul 1 – Un cuib de nobili</i>	35
<i>Capitolul 2 – Copilărie bucolică</i>	45
<i>Capitolul 3 – Spânzuratul</i>	56
<i>Capitolul 4 – Statul polițienesc</i>	66
<i>Capitolul 5 – O educație revoluționară</i>	77
<i>Capitolul 6 – Vladimir Ilici, avocat</i>	89
<i>Capitolul 7 – Nadia, o curtare marxistă</i>	100
<i>Capitolul 8 – Limbaj, adevăr și logică</i>	108
<i>Capitolul 9 – Prin părți străine</i>	114
<i>Capitolul 10 – Închisoarea și Siberia</i>	122
<i>Capitolul 11 – Nașterea lui Lenin</i>	143
<i>Capitolul 12 – Vieți clandestine</i>	161
<i>Capitolul 13 – Anglia, Anglia lor</i>	169
<i>Capitolul 14 – Ce-i de făcut?</i>	183
<i>Capitolul 15 – Bolșevici și menșevici – marea schismă</i>	193
<i>Capitolul 16 – Suișuri și coborâșuri</i>	205
<i>Capitolul 17 – O autocrație fără autocrat</i>	212
<i>Capitolul 18 – Înapoi acasă</i>	228
<i>Capitolul 19 – „Expropriati-i pe expropriatori”</i>	238
<i>Capitolul 20 – Geneva, „o vâgăună infectă”</i>	255
<i>Capitolul 21 – Inessa – Lenin îndrăgostit</i>	269
<i>Capitolul 22 – Trădări</i>	287
<i>Capitolul 23 – Un triunghi amoros. Doi se vor preface în trei</i> ..	300
<i>Capitolul 24 – Catastrofă. Lumea în război</i>	310
<i>Capitolul 25 – În sălbăticie</i>	322

Capitolul 26 – <i>Ultimul exil</i>	338
Capitolul 27 – <i>Revoluția – partea întâi</i>	346
Capitolul 28 – <i>Trenul sigilat</i>	363
Capitolul 29 – <i>Spre gara Finlanda</i>	381
Capitolul 30 – <i>Interregnum</i>	388
Capitolul 31 – <i>„Pace, pământ, pâine”</i>	400
Capitolul 32 – <i>Prăzi de război</i>	412
Capitolul 33 – <i>Un pariu disperat</i>	420
Capitolul 34 – <i>Zilele din iulie</i>	425
Capitolul 35 – <i>Fugar</i>	436
Capitolul 36 – <i>Revoluția – partea a doua</i>	448
Capitolul 37 – <i>În sfârșit, la putere</i>	457
Capitolul 38 – <i>Omul de la conducere</i>	475
Capitolul 39 – <i>Spada și scutul</i>	487
Capitolul 40 – <i>Război și pace</i>	494
Capitolul 41 – <i>Statul monopartidic</i>	505
Capitolul 42 – <i>Bătălia pentru grâne</i>	521
Capitolul 43 – <i>Regicid</i>	534
Capitolul 44 – <i>Gloanțele asasinilor</i>	546
Capitolul 45 – <i>Un trai simplu</i>	560
Capitolul 46 – <i>Albi și roșii</i>	581
Capitolul 47 – <i>Funeralii la Moscova</i>	600
Capitolul 48 – <i>Internaționala</i>	608
Capitolul 49 – <i>Rebeli pe mare și pe uscat</i>	617
Capitolul 50 – <i>Memento mori</i>	633
Capitolul 51 – <i>Din nou revoluție</i>	642
Capitolul 52 – <i>Ultima bătălie</i>	649
Capitolul 53 – <i>„O explozie de zgomot”</i>	665
Capitolul 54 – <i>Lenin trăiește</i>	669
<i>Personajele principale</i>	679
<i>Note</i>	689
<i>Bibliografie selectivă</i>	725
<i>Mulțumiri</i>	735
<i>Index</i>	739

TITLU	AUTOR
Adolf Hitler. Însemnări intime și politice vol.1	Adolf Hitler, François Delpla
Adolf Hitler. Însemnări intime și politice vol. 2	Adolf Hitler, François Delpla
Agent dublu în Războiul Rece. Autobiografia lui Oleg Gordievski	Oleg Gordievski
Alexandru al II-lea, Țarul reformator	Henri Troyat
Amurgul Vechii Europe. Trieste '79, Viena '85, Praga '89	Richard Bassett
Antoniou și Cleopatra. Adevărul din spatele celei mai frumoase povești de dragoste din lumea antică (ediția a II-a)	Diana Preston
Anul 1000. Exploratori, negustori și începutul globalizării	Valerie Hansen
Armata secretă a Israelului. Povestea unității Talpiot	Jason Gewirtz
Bani murdari. Cum fac afaceri cartelurile de droguri	Tom Wainwright
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Amy Knight
Biblioteca lui Stalin. Dictatorul și cărțile sale	Geoffrey Roberts
Binecuvântați fie spionii. Istoria secretă a Mossad-ului de la origini până în 1999	Gordon Thomas
Blocați conturile! Crimă și spălare de bani în Rusia lui Putin	Bill Browder
Capcana lui Tucicide. Mai pot evita Statele Unite și China războiul?	Graham Allison
Catherine, prințesa de Wales. Viitorul monarhiei britanice	Robert Jobson
Călători în al Treilea Reich. Mărturii ale vizitatorilor străini despre nazism	Julia Boyd
Când totul devine armă	Mark Galeotti
Charles, Camilla și Diana. Dragoste și tragedie în Casa de Windsor	Jean des Cars
CINCI. Povestea victimelor lui Jack Spintecătorul	Hallie Rubenhold
Coreea de Nord. Între fascinație și teroare	Loretta Napoleoni
Coreea de Nord. Un stat-gherilă în transformare	Phillippe Pons
Coreea de Nord. Viața dincolo de clișee	Daniel Tudor, James Pearson
Coreea de Sud. Povestea unui fenomen economic, politic și cultural	Daniel Tudor
Crimeea și noul imperiu rus (ediția a II-a)	Agnia Grigas
Cupluri tragice ale istoriei	Jean des Cars
Cuptoarele morții. Mărturia unei supraviețuitoare de la Auschwitz	Olga Lengyel
Destin deturnat. O istorie a lumii prin ochii islamului (ediția a II-a)	Tamim Ansary
Dezertor la comuniști. De la Harvard pe Bulevardul Karl Marx	Victor Grossman
Diana. Povestea unei prințese spasă de ea însăși	Andrew Morton
Dispărută în Moscova	Margueritte Harrison
Dresda 1945. Furtuna de foc	Sinclair McKay
După căderea Romanovilor. Elita rusă în exil la Paris	Helen Rappaport
După sfârșitul istoriei. Un dialog despre ultimii 30 de ani	Mathilde Fasting (editor), Francis Fukuyama
Dușmani vechi, amenințări noi. Istoria secretă a Mossad-ului din 2000 până în prezent	Gordon Thomas
Ekaterinburg. Ultimele zile ale Romanovilor (ediția a II-a)	Helen Rappaport
Europa de Est. Istorie și civilizații	Tomek Jankowski

Una dintre surprizele pe care mi le-a rezervat documentarea pentru această carte a fost să descopăr că mai toate relațiile importante din viața lui au fost cu femei. Faptul acesta va dezvălui o altă latură a lui, mai puțin cunoscută: Lenin îndrăgostitul. Soția lui, Nadejda (Nadia), a lăsat o carte de amintiri despre viața lor împreună – aseptică și monotonă. Dar, în lumina noilor materiale, și alcătuiind o narațiune din alte surse, Nadia ne apare ca fiind mult mai mult decât un cal de povară, secretara care ne este adesea înfățișată. Lenin nu ar fi izbutit nimic fără ea. Vreme de un deceniu, a avut o relație intermitentă cu Inessa Armand, o tânără strălucitoare, inteligentă și frumoasă. Acest *ménage à trois* este prezent în aproape jumătate din această carte, întrucât ocupă un loc central în viața emoțională a lui Lenin. Și a Nadiei. El constituie un rar exemplu de triunghi amoros în care toți trei participanții par a se fi comportat civilizată. Singura ocazie în care Lenin a cedat nervos în public a fost la înmormântarea Inesei, petrecută cu trei ani înainte de a sa.

Pe vremea URSS-ului, aflându-mă la Moscova într-o misiune jurnalistică, mi s-a oferit un tur privat al biroului și apartamentului ocupat pe vremuri de Lenin la Kremlin, conservate în starea în care erau pe atunci. Cel puțin așa m-a asigurat înaltul cadru de partid care mi le arăta. M-a mirat cât de obișnuite erau interioarele, cât de banale, de burgheze. Și, complet nediplomatic, am exclamat cu voce tare exact asta. În mod straniu, deoarece, la vremea respectivă, slugile de partid rareori exprimau opinii eretice, omul mi-a răspuns:

— Da, m-am întrebat adesea cum de-a putut realiza lucruri atât de extraordinare.

Nu am uitat niciodată conversația cu el. Cartea de față este o încercare de a-i răspunde.

Victor Sebestyen
Londra
octombrie 2016

Prolog

Lovitura de stat

„Insurecția este o artă în aceeași măsură ca războiul.”

Karl Marx, *Revoluție și contrarevoluție în Germania*, 1852

„Există decenii în care nu se întâmplă nimic și există săptămâni în care se întâmplă decenii.”

Vladimir Ilici Lenin, *Sarcinile imediate de astăzi*, martie 1918

Îl îngrijora peruca, o claiă ondulată, gri-argintie, care-i tot aluneca de pe creștetul chel, amenințând să-l dea de gol. Vladimir Ilici Ulianov, mai cunoscut sub pseudonimul Lenin, luptase toată viața pentru momentul acela. Era în pragul acaparării puterii absolute în Rusia și al declanșării unei revoluții care avea să schimbe lumea. Iată-l însă ținând zdravăn de o perucă ridicolă, pitit într-un apartament ca o celulă de pușcărie, la etajul al doilea al unei clădiri dintr-un cartier muncitoresc al Petrogradului, în vreme ce, la câțiva kilometri distanță, în centrul orașului, alții făceau istorie.

Nu mai suporta frustrarea și incertitudinea. Știa că el și micul lui grup de socialiști fanatici, bolșevicii, se bucurau de o popularitate limitată în capitala Rusiei, și chiar de mai puțină în restul țării. Unica lor șansă la măreție era să „ia puterea din stradă” acum, printr-o insurecție contra unui guvern slab, care se bucura

de încă și mai puțină susținere. Totul este să găsești momentul prielnic, cum obișnuia el să spună, cu monotonă regularitate. Hotărâse că lovitura trebuia să aibă loc până miercuri, 25 octombrie 1917, sau dușmanii vor profita *ei* de moment, ca să-l saboteze. Avea 47 de ani, nu mai era pe deplin sănătos și, dacă rata, ar fi putut să nu se mai întâlnească niciodată cu o asemenea șansă.

Era seara zilei de marți, 24 octombrie, iar Vladimir Ilici habar nu avea dacă vreunul dintre planurile făcute de tovarășii lui erau puse efectiv în aplicare – comandantul pierduse legătura cu cartierul general și cu trupele. Însărcinase un Comitet Revoluționar Militar cu planificarea detaliilor puciului, dar el se găsea în cealaltă parte a orașului, la sediul central al bolșevicilor din Institutul Smolnii, o clădire impunătoare ce găzduise anterior un pension pentru fiicele nobilimii.

Din motive de siguranță, ceilalți insistaseră ca Lenin să rămână în casa conspirativă aleasă pentru el în cartierul muncitoresc Viborg. Ascuns în apartamentul Margaritei Vasilievna Fofanova, o loială activistă de partid căreia i se ordonase să nu-l lase să plece, își petrecuse mai toată ziua plimbându-se în lung și-n lat prin încăperea principală, din ce în ce mai iritat. Nu primise aproape pe nimeni și nici nu-i parvenise vreo știre despre iminenta insurecție până în jurul orei 6 după-amiaza, când s-a întors Fofanova și i-a spus că în oraș nu era, aparent, nici urmă de Gărzile Roșii, trupele de șoc ale bolșevicilor.

— Nu-i înțeleg, a spus Lenin. De ce s-or teme? Întrebă-i dacă au 100 de soldați de încredere sau de Gărzi Roșii cu puști. N-am trebuință de mai mult.

Nerăbdător, își făcea griji că membrii Comitetului Militar, dintre care puțini aveau experiență de luptă, vor face o treabă de mântuială. Mai grav, își imagina că, în lipsa lui, tovarășii săi civili anulaseră insurecția cu totul. Știa că mulți, chiar în cercul

lui intim, se îndoiau de capacitatea bolșevicilor de a lua puterea, necum de-a o și păstra; unii se temeau că vor fi „spânzurați de felinare” dacă încercau. Lenin își impusese voința; în cele aproape două decenii de conducere a mișcării revoluționare clandestine, găsisese mereu o cale de a le impune celorlalți voința lui. Îi intimidase, îi lingușise și, în final, îi șantajase cu amenințarea că va demisiona și-i va lăsa în voia soții. Cu două săptămâni înainte, își asigurase sprijinul unei majorități a figurilor importante din partid. Însă tot se mai puteau răzgândi și anula insurecția. Puterea i-ar scăpa atunci printre degete.

Le-a scris în grabă camarazilor lui un apel emoționant: „Este cât se poate de limpede că amânarea insurecției ar fi cu adevărat fatală. Totul atârnă acum de un fir de păr. Nu trebuie să mai așteptăm. Trebuie să acționăm cu orice preț în seara aceasta, la noapte, sau am putea pierde totul. Istoria nu-i va ierta pentru amânare pe revoluționarii care ar putea izbândi astăzi (și, cu siguranță, vor izbândi astăzi) și riscă să piardă totul mâine. Guvernul se clatină. Trebuie cu orice preț să i se dea lovitura de moarte.”

I-a spus Fofanovei să ducă biletul la sediul din Viborg al partidului, aflat în apropiere, și să-l înmâneze acolo soției lui, Nadejda Konstantinovna Krupskaja, „și nimănui altcuiva”. Ea va avea grijă ca mesajul să ajungă la cele mai înalte cadre de partid.

Lenin era disperat să ajungă la Smolnii. Conducătorul trebuie să se afle în frunte, nu în ascunziș. Dar exista un mandat de arestare pe numele lui și era în pericol. Trăia în clandestinitate de la începutul lunii iulie, trei luni în Finlanda și ultimele trei săptămâni în Petrograd. Autoritățile făcuseră inițial câteva slabe încercări de a-l prinde. Cu câteva zile înainte, bolșevicii fuseseră preveniți că guvernul era acum mult mai hotărât să-i dea de urmă. Un alt pericol îl constituiau actele de violență gratuită ale infractorilor de ocazie, care, de la destrămarea legii și ordinii,

faceau nefrecventabile unele zone ale Petrogradului. Un reporter scria că: „Tălhăriile se înmulțiseră în așa măsură, încât era primejdios să umbli pe străzile lăturalnice. Pe Sadovaia [o stradă principală din vecinătatea Gării Finlanda], într-o după-amiază, am văzut o mulțime de câteva sute de oameni călcând în picioare și omorând în bătaie un soldat prins la furat.”¹

*

Curând după ora 9 seara, în apartament și-a făcut apariția garda de corp Eino Rahia, un bolșevic finlandez care se apropiase de Lenin în cursul numeroșilor ani de exil. Spunea că guvernul ordonase ridicarea tuturor podurilor de pe Neva. Dacă manevra reușea, se tăia legătura Viborgului cu centrul orașului, iar dacă loialității izbuteau să adune destui soldați, puteau prelua controlul Petrogradului cartier cu cartier, izolând Gărzile Roșii unele de altele și tăindu-le liniile de comunicație.

— Ei bine, atunci mergem la Smolnii, a spus Lenin.

Rahia l-a prevenit că nu sunt mijloace de transport și că trebuie să facă drumul pe jos.

— Ne-ar putea lua ore. Și e foarte primejdios.

Niciunul nu avea permisele care le îngăduiau să pătrundă în zonele centrale ale capitalei.

Lenin a insistat că, în acest caz, era bine să pornească neîntârziat la drum. A găsit o hârtie și i-a lăsat Fofanovei un mesaj: „Am plecat acolo unde nu voiai să mă duc. La revedere. Ilici.”*

Apoi și-a folosit deghizarea: îmbrăcăminte veche de muncitor, o pereche de ochelari și peruca încăpățânată, care refuza să stea la locul ei când și-a pus șapca țuguită devenită atât de familiară în anii ce au urmat. În vară, își răsese distinctiva barbă roșcată. Și-a

* Bilet scris la 24 octombrie (stil vechi)/6 noiembrie (stil nou). *Opere complete* (OC), volumul 49, Editura Politică, București, 1968, p. 495.

legat în jurul fâlcilor o batistă murdară. Dacă-l oprea careva, planul era să spună că-l doare o măsea.

Mai târziu, au ieșit împreună în noaptea rece și vântoasă. Lenin credea că va ploua și-și pusese galoșii peste încălțări. Au făcut pe jos câteva sute de metri, dar au avut baftă să urce într-un tramvai aproape gol. Tramvaiul i-a dus câțiva kilometri până la colțul Grădinii Botanice, în vecinătatea Gării Finlanda, capătul de linie. În multe istorii sovietice ulterioare, se zice că Lenin ar fi purtat o conversație cu o taxatoare, care l-ar fi întrebat:

— De unde veniți? Nu știți că o să fie revoluție? O să-i dăm jos pe șefi!

Lenin ar fi râs din toată inima și ar fi lămurit-o pe femeie cum au loc revoluțiile, spre marea enervare a lui Rahia, care se temea că, astfel, se va da de gol.

Tramvaiul a oprit la Podul Liteinii chiar înainte de miezul nopții. De aici, călătoria devenea mai grea și periculoasă. Un capăt al podului era în mâinile Gărzilor Roșii, care i-au luat pe cei doi drept proletari autentici și le-au făcut semn să treacă. Celălalt capăt era încă în mâinile trupelor guvernamentale, care controlau permisele. Un grup de muncitori se certa tocmai atunci cu soldații, iar cei doi bărbați au profitat de ocazie, ca să se strecoare neobservați.

Au luat-o pe Liteinii Prospekt, nu departe de Smolnii, însă au dat peste doi cadeți, doi tineri ofițeri, care le-au cerut actele. Rahia, înarmat cu două revolve, și-a făcut socoteala că, la nevoie, era pregătit să iasă din încurcătură prin luptă. După care i-a venit o idee mai bună.

— Mă ocup eu de soldații ăștia, dumneata du-te! i-a șoptit lui Lenin.

Și Lenin s-a îndepărtat. Rahia s-a apucat să le distragă atenția cadeților, certându-se cu ei, legănându-se nesigur pe picioare și

bolborosindu-și cuvintele. Cadeții au dus mâna la pistoale, dar au hotărât să nu le folosească. I-au lăsat pe bărbați să treacă, zicându-și că sunt doar niște bețivi bătrâni și inofensivi. Marxiștii nu trebuie să creadă în noroc, accident ori întâmplare, ci să explice viața în termenii unor forțe istorice mai ample. Cu toate acestea, al doilea cel mai influent lider bolșevic din 1917, Lev Troțki, a spus, simplu, că dacă Lenin ar fi fost arestat sau împușcat, ori nu s-ar fi găsit atunci la Petrograd, „nu ar fi fost nicio Revoluție din Octombrie”.

Au ajuns la „marele Smolnii”, o imensă clădire în stilul roman al lui Andrea Palladio, a cărei fațadă decorată cu arcade era lungă de peste 150 de metri. Aici era „arena internă a Revoluției”. În noaptea aceea, construcția era „puternic luminată și, din depărtare, aducea cu un transatlantic pe marea întunecată a nopții”. De aproape, „zumzăia ca un gigantic stup”. În fața ei se găseau Gărzi Roșii tinere, „un grup restrâns de băieți în haine muncitorești, având în mâini puști cu baionetă, care vorbeau agitat între ei” și își încălzeau mâinile la focuri de tabără. Lenin nu a fost recunoscut, dar necazurile încă nu se terminaseră. Atât el, cât și Rahia aveau permise vechi, albe, în locul celor roșii, proaspăt emise în dimineața aceea.

— E ridicol, ce încurcătură! a strigat Rahia. Refuzați accesul unui membru al Sovietului din Petrograd!

Cum protestele n-au dat rezultate, Lenin s-a apucat și el să se certe cu gărzile. Abia când oamenii aflați în urma lor la coadă s-au arătat nemulțumiți de întârziere și au început să împingă și să dea coate, gărzile i-au lăsat pe cei doi să intre. Unul dintre oamenii de la coadă își amintea mai târziu că „Lenin a intrat râzând”. Când și-a ridicat șapca să salute gărzile, și-a îndepărtat și peruca.

Lenin nu mai fusese niciodată în clădirea institutului și habar nu avea încotro s-o ia. Smolnii era de săptămâni întregi ticsit cu

soldați care dormeau pe coridoare, cu politicieni revoluționari care complotau în labirintul celor 120 de încăperi și cu ziariști care asistau la desfășurarea Revoluției. Duhoarea era înăbușitoare. „Tăiai fumul de țigară cu cuțitul. Pardoselile erau acoperite de gunoaie și peste tot domnea un miros de urină. Pe ziduri erau lipite afișe inutile: «Tovarăși, vă rugăm păstrați curățenia».” Rahia l-a condus pe Lenin, încă preocupat să-și ascundă identitatea, la etajul al doilea. Aici, era între tot atâția adversari câți prieteni.

În capul scării l-a găsit pe Troțki, conducătorul Comitetului Revoluționar Militar, omul însărcinat cu planificarea loviturii, care spunea mai târziu că: „Deghizat, Vladimir Ilici era o apariție stranie.” În timp ce se salutau, doi importanți membri ai unui grup socialist de opoziție l-au cercetat din priviri pe Lenin, au zâmbit și s-au uitat unul la altul cu subînțele.

— La naiba, m-au recunoscut, nemernicii! a mormăit el.

Lenin a fost condus în Camera 10, unde Comitetul era de zile întregi în ședință permanentă. Vladimir Aleksandrovici Antonov-Ovseenko, cel care, nu peste multă vreme, avea să devină unul dintre cei mai necruțători călăi ai bolșevicilor, își amintește: „Ne-am trezit în prezența unui bătrânel cărunt, cu pînțe-nez. L-ai fi putut lua drept director de școală sau anticar. Și-a scos peruca [...] și atunci i-am recunoscut ochii, în care sclipea, ca de obicei, o luminiță veselă. «Vreo veste?», ne-a întrebat.”

În ascunzătoare, aflase puține detalii precise cu privire la insurecție. Artizanul ei lucra în tușe groase. Acum, a văzut pe mese hărți ale orașului și i s-a spus cum, până în zori, principalele puncte-cheie ale Petrogradului vor fi în mâini bolșevice. Erau disponibile circa 25 000 de Gărzi Roșii înarmate, dar nu va fi nevoie decât de o mică parte din ele, zicea Troțki. Revoluționarii vor lua puterea fără măcar un singur foc de armă.

În colțul camerei s-au așezat niște pături și perne, iar Lenin și Troțki s-au întins, dar nu reușea niciunul să adoarmă. La ora 2 noaptea, Troțki s-a uitat la ceas și a spus:

— A început.

— Am amețit, i-a răspuns Lenin. De la a fi hăituit până la puterea supremă e prea mult.

Și, potrivit lui Troțki, și-a făcut semnul crucii*2.

Dăinuie mitul că Revoluția a fost o operațiune impecabil organizată de un grup de conspiratori extrem de disciplinați, care au știut precis ce fac, de la un capăt la celălalt. Versiunea aceasta le convenea ambelor tabere. Istoricii sovietici ai deceniilor următoare prezentau „gloriosul Octombrie” ca pe o revoltă a maselor strălucit condusă de V.I. Lenin, maestru al coordonării temporale și al strategiei, și de abilități și eroicii săi locotenenți din Partidul Bolșevic, care au respectat un orar strict.

Tabăra învinsă, „Albii”, cum vor ajunge curând să fie cunoscuți, a aderat și ea la un mit consolator: a pierdut puterea în urma unei lovituri militare atent calibrate, opera minții unui geniu diabolic ale cărui planuri, diavolești cum erau, au ținut inteligent seama de haosul ce domnea pe străzile Petrogradului. Susținătorii loialștilor nu ar fi fost impresionați sau mângâiați în amorul propriu dacă s-ar fi zvonit că au fost înfrânți de o mână de conspiratori aflați la un pas să-și rateze revoluția. Bolșevicii ar fi putut cu ușurință să dea greș dacă, în anumite momente-cheie, ar fi întâmpinat cea mai slabă rezistență.

* Troțki a fost adesea întrebat, mai târziu, dacă e absolut sigur că notoriul ateu militant Lenin chiar și-a făcut cruce în acel moment solemn. Troțki a răspuns că l-a mirat gestul, dar că așa ceva nu se uită și nici nu se inventează. L-a mirat deopotrivă și faptul că Lenin, spunând că se simte amețit, a folosit cu bună știință expresia germană *Es schwindelt*, pesemne pentru emfază (n. a.).

În realitate, „conspirația” a fost cel mai prost păzit secret din istorie. La Petrograd, toată lumea știa că bolșevicii se pregăteau să dea o lovitură de stat. De 10 zile se discuta despre asta în presă. Principalul ziar de dreapta, *Reci* („Cuvântul”), dezvăluise până și data – 25 octombrie –, iar ziarul socialist *Novaia Jizn* („Viața Nouă”), condus de Maxim Gorki, îi prevenise pe bolșevici să nu folosească violența și să nu „mai verse sânge în Rusia”. Temporizarea, chipurile, exactă a insurecției a fost atât de vagă, încât nimeni nu putea spune cu exactitate când a început. La un moment dat, primarul capitalei a trimis o delegație la participanții din ambele tabere, întrebând dacă începuse revolta. Nu a reușit să obțină un răspuns clar. Bolșevicii aveau o slabă experiență militară. Aleksandr Feodorovici Ilin (pseudonim de partid, Jenevski), unul dintre principalii comandanți din teren, servise o vreme ca locotenent în armata țaristă, fiind ulterior declarat inapt după ce fusese gazat la începuturile Primului Război Mondial. I s-a cerut să devină „general” al forțelor rebele. Ordinele lui erau să-i țină pe strategii de la Smolnii la curent cu evenimentele, telefonând la 148-11, linie despre care i s-a spus că va fi mereu liberă. În cele câteva ocazii în care a funcționat, a fost ocupată. Bolșevicii nu au reușit să controleze rețeaua telefonică a capitalei și au fost nevoiți să trimită curieri pe jos. Forța militară constituită din marinarii de la baza navală Kronstadt, susținători de nădejde ai bolșevicilor, a ajuns la Petrograd cu o zi întârziere.

Au câștigat deoarece tabăra adversă, adică guvernul provizoriu și susținătorii lui – o coaliție de centru-dreapta alcătuită din liberali și socialiști moderați –, era și mai incompetentă și divizată, și pentru că nu i-a luat pe bolșevici în serios decât atunci când era prea târziu. Dar au câștigat mai ales fiindcă majorității oamenilor nu le păsa care tabără iese învingătoare. În fapt, mulți nu și-au dat seama că se petrecuse ceva semnificativ decât după ce totul luase sfârșit³.

La Smolnii, Lenin n-a avut odihnă toată noaptea. Consulta întruna hărțile și aștepta nerăbdător vești. Irascibil, cerea mereu informații de încredere și acțiune rapidă, insistând ca revolta să se accelereze. „Lucra la o viteză furibundă, răstindu-se la curierii care abia mai suflau și împărțind sarcini colaboratorilor [...] în zumzet de telegrafe.” Pregătea în grabă declarațiile și decretele pe care urma să le pună în practică după ce își asigura puterea. Era când în Camera 10, unde se întrunea Comitetul Revoluționar Militar, când în Camera 36, iar pentru asta avea de străbătut un coridor lung, unde mirosurile omenеști se amestecau cu acela de varză fiartă de la refectoriul aflat la parter. Aici se întrunea Comitetul Central, „într-o cămăruță, în jurul unei mese slab luminate și cu paltoane azvărlite pe podea. Mereu bătea cineva la ușă, cu vești”.

La un moment dat, curând după ivirea zorilor, tovarășii au început să dezbată forma noului guvern. Lenin se întreba cum să-l numească.

— Nu trebuie cu niciun chip să-i numim „miniștri” pe membri. E un cuvânt respingător, răsuflet.

— De ce nu „comisari”? a propus Troțki. Numai că sunt deja prea mulți comisari. Ce ziceți de „comisari ai poporului”?

— Comisari ai poporului. Îmi place. Și guvernului cum să-i zicem?

— Consiliul [sovietul] Comisarilor Poporului.

— Minunat! a exclamat Lenin. Are parfum de revoluție*.

A urmat un travesti de modestie în rândurile revoluționarilor care, peste câteva ore, aveau să exercite o fenomenală putere de viață și de moarte asupra a milioane de oameni.

* Atât Lenin, cât și Troțki studiaseră cu mare atenție Revoluția Franceză și s-au inspirat din ea. Denumirea a fost un ecou deliberat al *commissaires*-ilor iacobini, teoretic apărători ai poporului. Termenul își are originea în latinescul *commissarius*, plenipotențiarul unei puteri superioare – în acest caz, cetățenii (n. a.).

Lenin l-a propus pe Troțki la șefia guvernului, el rămânând să conducă Partidul Bolșevic. Nimeni nu știe dacă a fost sau nu o manifestare autentică, însă nu s-a arătat prea surprins când Troțki a refuzat.

— Știți prea bine că un evreu nu poate fi premierul Rusiei, i-a spus el. În plus, ați fi tot timpul de altă părere. Dumneavoastră sunteți conducătorul. Dumneavoastră trebuie să fiți ales.

Decizia a fost unanimă⁴.

În cursul nopții, mici grupuri de Gărzi Roșii au ocupat punctele strategice din oraș. Înainte de răsăritul soarelui, toate podurile de peste Neva erau în mâinile lor, mai puțin Podul Nicolae, în vecinătatea Palatului de Iarnă. Mai devreme capturaseră Fortăreața Petru și Pavel, situată imediat pe malul opus, ale cărei tunuri dominau palatul unde își avea reședința prim-ministrul, Aleksandr Kerenski, și unde se întrunea guvernul provizoriu. Când și când se auzea o împușcătură, dar nu se dăduse nicio luptă. Nikolai Suhanov, a cărui mărturie directă rămâne unul dintre cele mai bune izvoare legate de acele evenimente, consemnează: „S-a întâmplat în vreme ce orașul era cufundat într-un somn adânc. Mai curând o schimbare a gărzii decât o insurecție.”

La ora 6 dimineața, Banca de Stat a căzut, urmată, un ceas mai târziu, de Palatul Telefoanelor, de Poșta Centrală și de clădirea Telegrafului. La ora 8, rebelii preluaseră toate gările orașului. Bolșevicii controlau comunicațiile în tot Petrogradul, și abia de trăseseră vreun foc de armă. Nu s-a înregistrat nicio victimă. În teorie, guvernul putea apela la garnizoana orașului, cu un efectiv de 35 000 de oameni. Însă, așa cum prevăzuse Troțki, chiar dacă majoritatea soldaților nu erau în mod activ de partea bolșevicilor, nu se arătau nici pregătiți să-i înfrunte.

Alegerea momentului a fost un factor crucial în strategia politică a lui Lenin. De la căderea țarului, petrecută cu nouă luni înainte, puterea se împărțise incomod între o serie de guverne de coaliție, tot mai slabe odată cu trecerea timpului, și soviete. În rusă, *soviet* înseamnă pur și simplu „sfat, consiliu”, sovietele fiind delegații ale muncitorilor și soldaților alese în grabă, care pretindeau că instigaseră și conduseseră Revoluția din Februarie, soldată cu răsturnarea regimului absolutist al Romanovilor.

Lenin îi exclusese pe bolșevici de la formarea guvernului, dar, de o lună, aceștia dețineau o fragilă majoritate în Sovietul din Petrograd. Planul lui era să răstoarne guvernul și să susțină că acționează în numele sovietelor. Adevărata putere va fi în mâinile lui și ale bolșevicilor, dar ținându-și sovietele aproape, câștiga acoperire politică și aparentă susținere populară. Exista totuși un mare neajuns: Congresul General al Sovietelor se întrunea în ziua respectivă în splendida sală de bal alb-aurie a Institutului Smolnii, aflată imediat dedesubtul labirintului de încăperi unde bolșevicii își plănuiseră lovitura. La amiază, Lenin trebuia să înfățișeze preluarea puterii drept un fapt împlinit și să declare victoria Revoluției. Totuși, guvernul nu căzuse, și nici Palatul de Iarnă, simbol al puterii în Rusia încă din vremea țarinei Ecaterina cea Mare.

Comitetului Revoluționar Militar îi spusese că ocuparea palatului va fi o treabă simplă, care se va încheia în cinci, șase ceasuri. Operațiunea va dura însă mai bine de 15 ore și va fi marcată de erori care ar fi fost comise dacă în joc nu era o miză atât de mare.

*

La ora 9 dimineața, Lenin a cerut capitularea guvernului. Nu a primit niciun răspuns. Premierul Kerenski plecase imediat după răsăritul soarelui la cartierul general al armatei, ca să facă

rost de trupe loiale pentru a înfrânge rebeliunea. Bolșevicii nu făcuseră niciun efort să-l rețină. Chiar și așa, plecarea nu fusese o treabă ușoară. În fața palatului erau parcate 30 de mașini, însă nicio una nu funcționa. Nici măcar un taxi nu a reușit să găsească. Un subofițer a fost expedit în căutarea unui automobil care să meargă. Ambasada britanică l-a refuzat, însă un diplomat de la Legația Statelor Unite s-a lăsat convins să-i îngăduie premierului rus să-i folosească mașina personală, un Renault, cu condiția să-i fie înapoiată*. Un alt ofițer a reușit să șterpelească un luxos Pierce Arrow decapotabil și niște carburant. Mașina a dat ocol Pieței Palatului și a intrat pe străduțele Petrogradului cu capota lăsată, lăsându-l pe Kerenski ușor de recunoscut.

Către amiază, reuniți în Salonul de Malachit al Palatului de Iarnă, miniștrii au refuzat să capituleze și au hotărât să reziste cât se putea de mult; „damnați, însingurați și părăsiți, ne învârteam într-o uriașă capcană de șoareci”, scria în jurnal Pavel Malianovici, ministrul justiției.

Lenin avea „furii” violente, necontrolate, cum spunea adesea Nadia. Ele au devenit tot mai frecvente odată cu înrăutățirea stării lui de sănătate și cu accentuarea insomniei și a durerilor de cap care-l chinuseră dintotdeauna. În ziua aceea, când strategii lui militari păreau să calce în străchini, a căzut pradă unei astfel de crize de furie. Și-a amânat apariția în Congres, de la amiază până la ora 15. Dar, dacă ar mai fi întârziat mult, toată strategia lui politică ar fi fost în pericol. Era esențial ca puciul să fie înfățișat drept un succes deplin, o muncă bine făcută.

* Nici proprietarul, diplomatul american Sheldon Whitehouse, nici șoferul nu au reușit să găsească o modalitate de a înlătura drapelul SUA de pe capota mașinii. Împrumutarea mașinii a atras după sine un protest diplomatic oficial al bolșevicilor la adresa guvernului Statelor Unite, primul din multele proteste formulate în deceniile ulterioare (n. a.).